

Herendy Csilla – Zsolt Péter – Bayer Judit

HÁZIMUNKA-MEGOSZTÁS ÉS CSALÁDI ÉLET A 2020-AS ELSŐ COVID-PANDÉMIA IDEJÉN¹

Chore-sharing and Family Life during the First COVID Pandemic in 2020

Dr. Herendy Csilla egyetemi docens, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar Közszervezési és Infotechnológiai Tanszék; tudományos munkatárs, Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Ergonómia és Pszichológia Tanszék; Visiting Professor, University of Bologna; herendy.csilla@uni-nke.hu, herendy.csilla@gtk.bme.hu, csilla@herendy.hu

Dr. Zsolt Péter egyetemi docens, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar Társadalmi Kommunikáció Tanszék, zsolt.peter@uni-nke.hu

Dr. Bayer Judit PhD habil. egyetemi docens, Budapesti Gazdasági Egyetem Külkereskedelmi Kar Kommunikáció Tanszék; senior research fellow, Westfälische Wilhelm-Universität Münster

Az alábbi írásban a 2020. tavaszi Covid-19-pandémia első hulláma idején készített magyarországi online kérdőíves vizsgálatunk eredményeit ismertetjük. A kényszerű bezártság több egyén és család életében átrendeződést eredményezett. Az egyedül élők több szabadidőről számoltak be, a gyermeket nevelők teendői azonban megszorodtak. A kutatás elsődleges célja annak feltérképezése volt, hogy a gyermeket nevelő családokban átalakult-e a családon belüli munkamegosztás a karantén következtében. Vizsgálatunk arra enged következtetni, hogy a hagyományos szerepfelfogás a pandémia alatt még jellemzőbbé vált. A magyarok több mint kétharmada ma is a férfitől várja a pénzkeresést, a nőtől pedig az otthon melegének biztosítását. A vizsgált időszak alatt a gyerekekkel való foglalkozás az esetek nagy részében azonnal a nőkre hárult, akár abban az esetben is, ha közben home office-ban tovább dolgoztak. Néhány olyan hagyományos

¹ A mű TKP2020-NKA-09 számú projekt a Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból biztosított támogatással, a Tématerületi Kiválósági Program 2020 pályázati program finanszírozásában valósult meg. Adatkezelési támogatásáért köszönetet mondunk Csuhi Sándornak.

férfimunkában pedig, mint a ház körüli tevékenység, építkezés és kertgondozás, cipekedés, meglepő módon átrendeződés figyelhető meg, és a nők terhei növekedtek.

A férfiak esetében növekedett az otthonról végzendő pénzkereső munkával töltött idő, és válszai alapján megterhelő volt számukra a családdal való összezártság, illetve a gyerekek közelsége.

Fontos tanulsága a kérdőívünknek, hogy a munkamegosztással való elégedettség a párkapcsolat harmóniájával látszott arányosnak. Az, hogy a megnövekedett terheket hogyan élték meg, elsősorban attól függött, hogy a karantén előtt milyen volt a párok munkamegosztása és viszonya.

Bár a Covid-19 miatti lezárásnak családi életre gyakorolt hosszú távú következményeit ebben a szakaszban nem lehet felmérni, kutatásunk kérdései jó alapot szolgáltatnak arra, hogy visszatérve rájuk ezt is kideríthessük.

KULCSSZAVAK:

Covid-19, lezárás, karantén, család, munkamegosztás

This paper presents the results of our online questionnaire survey conducted in Hungary during the first wave of the COVID-19 pandemic in spring 2020. Forced confinement led to a reordering of the lives of many individuals and families. People living alone reported more leisure time, but those raising children reported more responsibilities. The primary aim of the research was to explore whether the division of labour within families with children has been transformed as a result of quarantine. Our study suggests that the traditional role perception became more prevalent during the pandemic. More than two thirds of Hungarians still expect men to earn money and women to keep the home warm. During the period under review, women were in most cases immediately responsible for looking after children, even if they continued to work in a home office. In some traditional men's jobs, such as housework, building and gardening, and carrying the load, there was a surprising shift in the workload, with women's burdens increasing.

For men, the time spent earning money from home increased, and their responses indicated that being close to family and children was a burden.

An important lesson from our questionnaire is that satisfaction with the division of labour seemed to be proportional to the harmony of the couple relationship. How increased workloads were coped with depended primarily on how the couples' division of labour and relationship was before the quarantine.

Although the long-term consequences of the closure due to COVID-19 on family life cannot be assessed at this stage, our research questions provide a good basis for returning to them to find out.

KEYWORDS:

COVID-19, closure, quarantine, family, division of labour

BEVEZETÉS

A 2020-as Covid-19-járványnak már az első hulláma átalakította a mindennapi életünket, egyes szokásaink megváltoztatására kényszerített. Szerettük volna részletesebben is megérteni a hatásait, megismerni, hogy milyen következménye volt a kialakult helyzetnek az egyének életére, és hogyan érintette a családi kapcsolatokat. Kíváncsiak voltunk az ezzel kapcsolatos problémákra és belső konfliktusokra, a nemek közti különbségekre, valamint érdekeltek bennünket a problémamegoldás lehetséges módjai is. Szerettük volna pontosabban látni, hogy mire milyen feladatok hárultak a karanténidőszak alatt.

Mindezek megismerésére online kérdőívet készítettünk, amelyet közösségi médiában és több online médiumban (index.hu, ma.hu, mindset.hu) is megosztottunk. Kérdőívünket széles körben, az egyedülállóktól kezdve a párkapcsolatban élőkig, a sokgyerekeseken át a gyermeküket egyedül nevelőkig a legkülönbözőbb élethelyzetben lévők választották meg. Az is érdekelt bennünket, hogyan érintette a Covid-19 kapcsán kialakult helyzet a családi kapcsolatokat.

Kérdőívünk a kitöltéseket tekintve ugyan nem volt reprezentatív, de nagy mintán, survey módszerrel készült, interneten keresztül. Módszerünk hátránya, hogy inkább a felsőbb osztály tagjai válaszoltak, valamint azok, akik párkapcsolati konfliktusaik miatt involváltabbak lehettek, ugyanakkor, mivel nem terápiás csoportok beszámolóit dolgoztuk fel, eredményeink mégiscsak közelebb kerültek a többségi társadalom élményeihez.

Szerettük volna megérteni a Covid-19 miatti karantén életvilágra gyakorolt hatásait is.² Kíváncsiak voltunk arra, hogyan érinti a családon belüli, nemek közti munkamegosztást az új helyzet, amelyben a családok társadalmi kapcsolatai, különösképpen a mindennapi életet segítő hálózatai – beleértve az óvodát, iskolát, a magánúton szervezett szolgáltatásokat, mint takarító, bébiszitter és a szociális hálózatot, mint a barátok, nagyszülők segítése – a járványügyi zárlat következtében virtuálissá válnak. Rákérdeztünk az ezzel kapcsolatban felmerülő problémákra és belső konfliktusokra, valamint a problémamegoldás lehetséges módjai is érdekeltek bennünket. Kérdőívünkben több módon is kitértünk arra, hogy a karanténidőszakban a családi öfenntartás-megszervezés (pénzkereset, gyereknevelés, házimunka) hogyan változott.

Kérdőívünk segítségével kirajzolódott az is, hogy a gyermekek száma, életkora, a szülők társadalmi státusza szerint, valamint a kapcsolatban élők egymáshoz való viszonyától függően az új helyzet egészen másként érintette az embereket. Alapvetően a terhek növekedéséről számoltak be a kitöltők, de a családokon belüli munkamegosztást, annak megszervezését szubjektív és objektív körülmények egyaránt befolyásolták.

Kutatásunk tehát nem a betegséghez való viszonyra – főként, hogy az első hullámban még igen keveseknek volt személyes élménye magával a fertőzéssel kapcsolatban –, hanem a probléma társadalmi, egzisztenciális kihívások közép- és felsőközéposztályi megélésére, kezelésére irányult.

² HABERMAS 1999.

Kutatási kérdések

Már a Covid–19-járvány kezdetén, nemzetközi szinten is több írás, hazai konferencia, sőt, *Karantén Zóna* címmel egy közösségi finanszírozású film³ kezdte el taglalni, vajon miként fog hatni a társadalomra,⁴ a családok, párok, egyedülállók életére,⁵ megküzdési stratégiáira a pandémia és az abból fakadó kényszerű bezártság.⁶

Kérdőívünkben hasonló problémákat érintettünk az egyedülállók és párkapcsolatban, családban élők esetében is. Olyan kérdések érdekeltek bennünket, hogy vajon mit kezdenek az egyedülállók a felszabaduló idejükkel? Hogyan hat a párkapcsolatokra a sok együtt töltött idő?⁷ Hogyan befolyásolja a munkavégzésre fordítható időt? Ha többet vannak otthon a párok, mivel töltik el a szabadidejüket, hogyan osztják el a napi feladataikat? Kire milyen tevékenység jut? Hogyan alakul ez ott, ahol kisebb, illetve ahol nagyobb gyerek is van? Kinek a feladata lesz a bezártsággal együtt járó oktatás, nevelés menedzselése? Hogyan hat a nők életére? És a férfiak életére? Több idejük lesz dolgozni, vagy elvesz tőlük időt a gyerekekkel való foglalatosság? Hogyan hat a nők munkavégzésére, legyenek akár a tudományos élet tagjai⁸ vagy mások. Több idejük lesz dolgozni, vagy inkább rájuk hárul mindaz, ami eddig az iskola, óvoda feladata volt? Hogyan változik a család dinamikája? A pandémia milyen irányba változtatja meg a családoknál a háztartási feladatok ellátásában a férfiak és nők közt meglévő vagy épp már megszűnt különbségeket?⁹

Módszertan

A társadalomkutatóknak is alkalmazkodniuk kellett a rendkívüli helyzethez, mert a szó-kásos reprezentatív felmérésekre a személyes kapcsolatok korlátozásai miatt nem volt lehetőség. Egyéb kutatási területeken már hamarabb átálltak az online közvélemény-kutatásokra és adatfelvételre, mert a személyes, de még a telefonon felvett hosszú kérdőívek költségei is olyan magasra rúgtak, hogy a hagyományos megoldással szemben egyre inkább elterjedt az online verzió. Nálunk ezt az átállást a járvány kényszerítette ki. Az online társadalomkutatás módszertani hátrányokat eredményez, az eredmények kevésbé validak, ugyanakkor az online kutatásnak az időszak alatt, a telefonoson kívül, nem voltak más alternatívái.¹⁰

³ *Karantén Zóna* 2022.

⁴ KOVÁCS–TAKÁCS 2020.

⁵ MIHÁLYI 2020.

⁶ BIROLI et al. 2020.

⁷ MIKLÓS 2021.

⁸ MINELLO 2020.

⁹ LEWIS 2020.

¹⁰ KOVÁCS–TAKÁCS 2020.

A kutatók véleménye megoszlik arról, hogy az online kutatás módszertani hátrányokat eredményez-e. Egyesek szerint igen, mert az eredményei kevésbé validak.¹¹ Mások szerint viszont így, főleg, ha a válaszadás, kitöltés név nélkül megy, sokkal őszintébb válaszokat kaphatunk.¹²

Szerkeszteni is valamiképp eltérő módon kellett a kérdéseket. Például a személyre vonatkozó háttérváltozókat online kutatás esetén a kérdőív végén érdemes feltenni, mert nagyon fontos a válaszolók kitartásának megtartása. A kérdezetteknek elég gyorsan meg kell tudniuk, hogy milyen típusú kérdések, milyen témában kerülnek eléjük, és ezek eredménye miért lehet fontos a kutató, illetve magának a megkérdezettnek a számára. A kérdőív felépítésénél kihasználtuk, hogy a Google kérdőívének felülete lehetővé teszi az elágazások beépítését, így a családok összetétele szerint specializálni tudtuk a kérdéseket, hogy a kitöltők csak olyanokkal találkozzanak, amelyek az ő helyzetükben relevánsak, és így például kisgyerekesnek nem kellett egyedülálló életére vonatkozó kérdésekre válaszolniuk.

Ezeket a szempontokat figyelembe véve indítottuk el a felmérésünket 2020. április 30-án és zártuk le az adatfelvételt 2020. május 31-én. A kérdőívet a Google felületén készítettük el, és a közösségi média, valamint több online médium (Mindset, Ma.hu és az Index) segítségével tettük nyilvánossá. Különösképp az Index közönsége reagált aktívan a kérdőív közzétételére, így aznap, május 16-án, amikor a lap elérhetővé tette a kérdőívünket, ugrásszerűen megnövekedett a kitöltések száma. Ez végül az összes kitöltés 70%-át tette ki.

A kérdőív többségében zárt végű kérdéseket tartalmazott, de a második felében a zárt végű kérdésekhez nyílt végű kérdést is kapcsolunk, és önálló, nyílt végű kérdéseket is feltettünk. A zárt végű kérdésekre adott válaszokat kódoltuk, és statisztikai elemzésnek vetettük alá. A nyílt végű kérdésekre adott válaszokat kvalitatív módon elemeztük, kereszt-táblás és gyakorisági vizsgálatot végeztünk. A válaszokat változtatás nélkül közöljük.

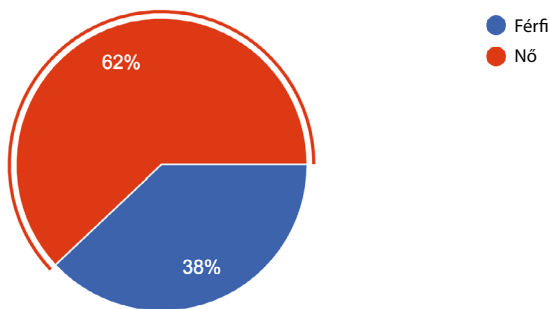
Minta

A kérdőív kérdései főként a családok hétköznapijaira, belső feszültségeire, házaspárok, élettársi viszonyban élők konfliktuskezelésére fókuszáltak, és fiataloktól, idősebbektől, gyerekesektől és gyermektelenektől, valamint egyedülállóktól is kaptunk válaszokat.

A kérdőív kitöltésére 2020. április 30-a és május 31-e között volt lehetőség, és 1858 fő válaszolt, 62%-uk nő volt.

¹¹ KOVÁCS-TAKÁCS 2020.

¹² SÍKLAKI 2006.

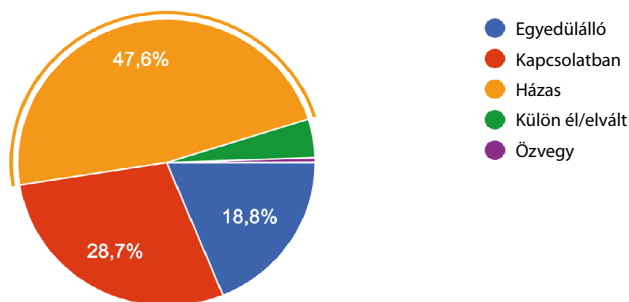

1. ábra: A kitöltők nemi hovatartozása

Forrás: a szerzők szerkesztése

Alapvetően Magyarországról, azon belül is Budapestről (52,7%) és Pest megyéből (22,7%) érkezett a legtöbb válasz, de kaptunk visszajelzést Németországból, Skóciából, sőt még Dániából is. Magyarországon belül a legtöbb választ Pest megyén túl Csongrád (3%) és Fejér (3,6%) megyékből kaptuk.

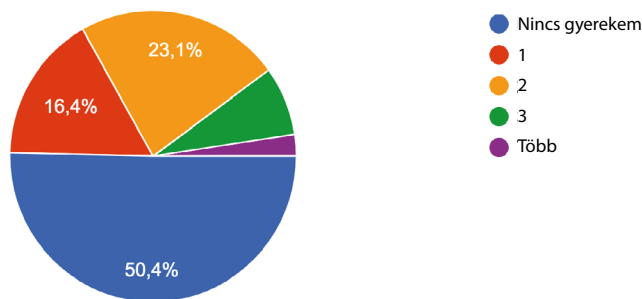
A kitöltők többsége házas (47,6%) volt, vagy párkapcsolatban (28,7%) élt, de egyedülállók (18,8%) is válaszoltak a kérdésekre.

2. ábra: A kitöltők családi állapota

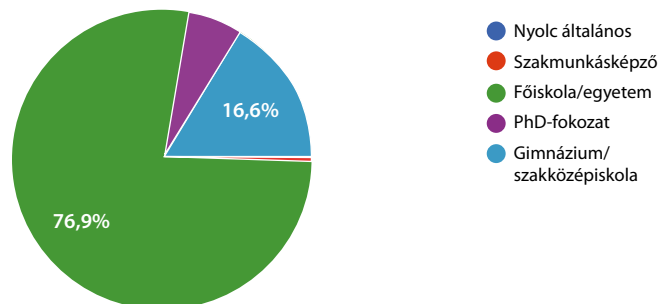
Forrás: a szerzők szerkesztése

A kitöltők éppen több mint a felének nem volt gyereke a kérdőív kitöltésekor. Ők jellemzően a párjukkal éltek együtt, és a járvány kitörése után – elmondásuk szerint – több szabadidejük lett, amelyet filmnézéssel, olvasással, sportolással, tanulással igyekeztek kitölteni.

3. ábra: A kitöltők gyermekeinek száma
Forrás: a szerzők szerkesztése

A kitöltők közül 707 főnek volt 14 éves vagy annál fiatalabb gyermeke. Felüknek egy, másik felüknek több ilyen korú gyermeke volt.

4. ábra: A kitöltők legmagasabb iskolai végzettsége
Forrás: a szerzők szerkesztése

Végzettségüket tekintve kiemelkedően magas volt a felsőoktatásban végzettek és érettségizettek száma. Többségüknek (76,9%) felsőfokú végzettsége volt, őket követték létszám tekintetében a középfokú végzettségűek (gimnázium, szakközépiskola). Mivel iskolai végzettség tekintetében a magasabban képzettek felülreprezentáltak voltak, az alacsonyabb végzettségűek viszont kevesebben, esetükben nem tettünk összehasonlításokat.

Onnantól kezdve, hogy a gyerekek számára rákérdeztünk, kérdőívünk elágazott, és külön gyűjtöttünk be válaszokat azoktól, aki legalább egy gyermeket nevelnek, és akik nem nevelnek. Nem tettünk különbséget saját vagy nevelt gyermekek között.

A kutatás eredményei

A magyar társadalom hagyományos konzervativizmusa

Más kutatásokból tudjuk, hogy a magyarok több mint kétharmada ma is a férfitől várja a pénzkeresést, a nőtől pedig az otthon melegének biztosítását. A kontinensen nálunk gondolják a legkevesebben azt (56%), hogy a férfi is otthon maradhat gyesen. Nemi sztereotípiáink egy 2017-es eurobarométeres vizsgálat szerint leginkább a bolgárokéhoz hasonlít,¹³ ami azt jelenti, hogy erősen ragaszkodunk a hagyományos nemi szerepekhez.

Az európai jelentések és ajánlások a teljes nemek közötti egyenlőség megvalósulását 100 pontban maximálják, és az országok 10 évenként haladnak 5 pontot.¹⁴ Ez a szemléletmód olyan mozgólépcsőként képzelem el a haladást, amelyen mindenki rajta van, és a mozgás egyirányú. Ezzel a civilizációs nézőponttal számos antropológiai iskola nem azonosul.¹⁵ Akár azonosulunk ezzel a nézőponttal, akár nem, Európa térképén jól elhelyezhetők vagyunk, és talán meglepő, de ebben a tekintetben nem a közép-európai táborba, hanem Bulgáriához, valamint Romániához és Litvániához hasonlítunk. Például a román és a magyar válaszolók is úgy gondolják (a megkérdezettek 41%-a), hogy a nőknek nincs meg a képességük a közéleti szerepvállalásra. Ezzel szemben a svédek még azt sem hiszik, hogy a nők érzelmibb beállítódásúak volnának, mint a férfiak.¹⁶ Egy sztereotípa gyors megváltozását viszont nem követi a többi. Ha például egy országnak női vezetője lesz, az emberek ezt rögtön elképzelhetőnek látják, miközben a többi dimenzióban ettől még nem történik meg az elmozdulás. Gondoljunk csak Indira Gandhira, India miniszterelnökére, vagy a magyar történelemből Mária Teréziára. Míg a női vezető szerep lehetősége már nem merül fel kérdésként, egy női vezető önmagában még nem változtatja meg a társadalmi nemi sztereotípiákat.

Ennek értelmében tehát Magyarországon már a karantén időszaka előtt is alapvetően a nő feladata volt a gyermekre vigyázás, a velük való foglalkozás, a főzés, a mosás és a takarítás. Azon kérdéseinkre adott válaszokból, hogy miként volt ez korábban, történt-e változás, illetve a nyitott kérdésekre adott válaszokból ez egyértelműen kiviláglott, amiként az is, hogy a gyerekre való vigyázás a karantén hatására még inkább a nőkre hárult. 50%-kal több nő látta úgy, hogy ez a feladat teljesen rá testálódott. Hogy ezt mennyire fogadták szívesen, azt a szabadszavas válaszok árnyalták számunkra.

A válaszolók 64,2%-a szerint a feladatok megosztásának a tekintetében az aktuális, napi ritmus a meghatározó, de általában végül több feladat köt ki a nőnél. Mint minden kutatásban, itt is a szabadszavas válaszok adták a legtöbb hozzáadott információt, amelyek között lényegesen több női visszajelzést kaptunk. Úgy tűnik, ez a kérdés és a rá adható szóves visszajelzés volt a szelep, itt kaptuk a legőszintébb visszajelzéseket.

¹³ BEDE 2017.

¹⁴ EURÓPAI BIZOTTSÁG 2020.

¹⁵ SPIRO 1986.

¹⁶ BEDE 2017.

Sokan úgy gondolták, hogy ez – miszerint a házimunka a nőkre marad – természetes, vagy legalábbis annak szokás tekinteni:

„a klasszikus női házimunka sokszor »láthatatlan«, az eredményét természetesnek veszi a család”.

De ez egyben rendkívül megterhelő is:

„Én korábban is dolgoztam home office-ban itthon, de a gyerek melletti home office az nem home office, hanem egy everyday challenge”.

„Szétszakadok a házimunka, a home office és a kisgyerekesség között, még akkor is, ha férjem rendesen besegít sok mindenben.”

„ez örök ellentét, nő megszakad, a férfi pedig eltart ☹️.”

Sokan igazságtalannak érzik ezt, és ők ennek hangot is adtak:

„Ő nem ér rá ilyesmivel foglalkozni, mert neki »dolgoznia kell«. Hát anyád. Nekem is. Csak a gyereket meg a háztartást, logisztikát is én viszem. Elég nekem a gyerek meg a saját munkám. De most bevezettem a nem csinállok semmi üzemmódot. Ha kosz van, majd fel-takarít, ha gatyá kell, majd kimos. 2 hete dzsuvában élünk, már fogynak a ruhái:-)”.
 „A feladatok összefolynak, és ez mindig az én fizetett munkám rovására megy.”

„Embertelen, nem ezért tanultam, dolgoztam. Egy cseled lettem.”

Ahol valamilyen szinten megosztják a feladatokat, segítik egymás munkáját:

„a házimunka mindig közös feladat volt nálunk, a COVID19 nem változtatott ezen.”

„Igyekszünk segíteni egymást, bár ez a vírustól független magatartás.”

És ahol elismerés van:

„Mindketten megteesszük a ránk eső részt, ritkán lustálkodunk. Hálás vagyok a férjem munkájáért. Ő meg nem sokat gondolkodik ezen, elvégzi, amit tud, és zajlik tovább az élet.”

„Nekem természetes, hogy a házimunka javát én végzem, szeretem is csinálni. Elismeri a munkámat, nem kritizál, akkor sem, ha nem nyújtok minden nap 100%-ot. Ha ideje, energiája engedi, ő is végez némi házimunkát, ez természetes mindkettőnknek, de nem elvárás.”

A férfiak terhelése

Több férfi említette a nyitott kérdésre adott válaszában, hogy növekedett az otthonról végzendő pénzkereső munkájuk, illetve, hogy a gyerekek jelenléte jobban megterhelte őket, noha ez nem jelentette azt, hogy aktívan több időt is foglalkoztak volna velük. Ezzel együtt nem jelentős mértékben, de növekedett azoknak a száma is, akik úgy vélték, hogy a gyerekekkel való feladatokat jobban megosztják, mint korábban. A karantén hatására többen vélték úgy, hogy jobb lett náluk a korábbiakhoz képest a családi munkamegosztás, amely a korábbi területeken kívül elsősorban a gyerekekkel való foglalkozásra és a takarításra terjedt ki.

A gyerekekkel való foglalkozás kérdéskörében az adatok alapján úgy tűnik, nyílt az olló: azaz sok férfi kivonult, néhányan pedig többet segítettek, mint korábban. A főzésben, mosásban nem változott semmi, ahogy az adminisztratív ügyek intézésében sem. Utóbbi esetben a megosztás jelentős, de ahol nem osztották meg korábban sem, ott inkább a nők intézték karantén előtt is és közben is a szükséges levelezést, telefonálást. Néhány olyan hagyományos férfimunkában, mint a ház körüli tevékenységben, építkezésben és kertgondozásban, cipekedésben meglepő módon átrendeződés figyelhető meg, és a nők terhei növekedtek, az autóval kapcsolatos teendők pedig eleve a férfiak dolga volt. Nagyon sokféle élethelyzettel találkozhattunk, hiszen volt, ahol a nő, volt, ahol a férfi veszítette el az állását. Az élethelyzetekre pedig rugalmasan reagált sok pár, természetesnek véve a szerepek átrendeződését.

A szabadszavas válaszok között kivételképpen jelentek meg beszámolók arról is, hogy a férfi vezeti a háztartást.

„Én (férj) dolgozom home office-ban, a feleségem szoptatja és gondozza kb. 70-80%-ban a 2 hónapos kislányunkat. Én főzök 70-80%-ban és igyekszem a többi munkában is részt venni, ahogy időm engedi, főleg hétfvégén sok terhet le tudok venni a válláról, így több ideje marad pihenni.”

„Hét hetes a gyermekünk, ezért a feleségem főleg vele foglalkozik, én pedig üzemeltetem a háztartást és dolgozom itthonról.”

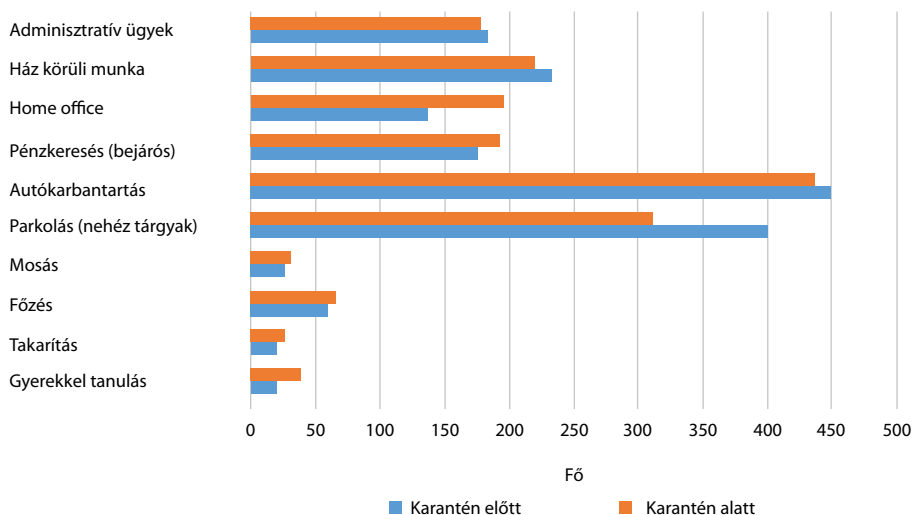
A kisgyermeket nevelők terhelése

Érdemes volt megvizsgálnunk, hogy a kisgyermeket nevelő szülők – mivel alapvetően más jellegű terhelésnek vannak kitéve, mint azok a családok, ahol nincs, vagy már 14 évnél idősebb a gyerek – másként reagáltak-e a bezártságra. Ennek érdekében a két csoportot különválasztottuk, és megvizsgáltuk, hogy a karanténintézkedések milyen változást hoztak az életükbe.

Fontos körülmény, hogy a gyermekfelügyeletet végző intézmények – bölcsőde, óvoda, iskola – váratlan bezárása további izolációval párosult, amennyiben a nagyszülőkkel, bébiszitterekkel való találkozásokat a fertőzéstől való félelem miatt a legtöbben megszüntették.

A járvány első hulláma oly váratlanul érte a családokat, hogy ezek megszervezésére aligha volt mód.

A kisgyermekes családokban a férfiaknál egyedül a home office terhelés növekedett. Változás történt a cipekedésben is – itt elsősorban a bevásárlással járó terhek lehetnek a háttérben – csökkent a férfiak cipekedéssel járó tevékenysége.

5. ábra: Férfiak terhelésváltozása a 14 év alatti gyerekes családokban

Forrás: a szerzők szerkesztése

A gyermek nélküli családokban meglepő módon még jelentősebb volt a férfiak mentesülése a nehezebb fizikai munkától – erre nem találtunk az adatok között magyarázatot. E családokban az autóval kapcsolatos teendők teljes egészében a férfi feladatai közé tartoztak. A kisgyermekes válaszolók közül többen írták azt, hogy korábban a családi kasszát közösen töltötték fel, viszont visszaesett azon válaszolóknak a száma, akik azt mondták, az anyagi feltételek biztosítása közös feladat. A rendkívüli helyzetben az anyagi elvárás hagyományosabbá vált, aminek az oka az is, hogy a bejáró munkák tekintetében egyértelműen a férfiak vállaltak a karantén előttinél nagyobb szerepet.

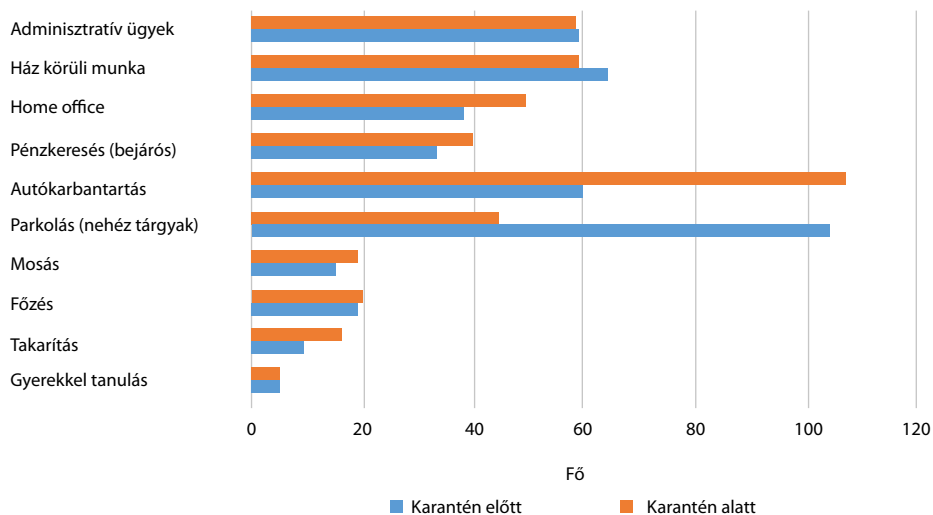
Egyfelől, a kisgyermekes családoknál arra marad a gyermekkel való foglalkozás, akinek rugalmasabban szervezhető a munkája, vagy nélkülözhetőbb a keresete, illetve aki elveszítette az állását. A meglévő egyenlőtlenségekből fakadóan ez gyakrabban jellemző a nőre, mint a férfira. Másfelől pedig ez azzal jár, hogy a másik félre hárul az anyagi biztonság fenntartásának vagy megteremtésének terhe.

„Körülbelül akkor lenne elégedett, ha a nap felében én foglalkoznék a gyerekekkel, ami semmilyen szinten sem megvalósítható (bár 1000x szívesebben cserélném el a mostani teendőim gyermekfelügyeletre).”

Ezért volt érdekes megnézni, hogy mi történik az otthoni kereső munkák esetében.

A home office-ban az előbbivel szemben, ahol a férfiakkal szembeni elvárás növekedett, itt polarizálódás volt megfigyelhető: egyes családokban a nő (ebből van a kevesebb), másoknál a férfi vált elsőrendű pénzkeresővé. Végezetül az egyéni válaszokban több olyanval is találkoztunk, ahol főként a férfinak hol otthonról kellett dolgoznia, hol bejárnia kellett, de akadt olyan verzió is, ahol felváltva jártak.

A kisgyerek nélküli, azaz a 14 évnél idősebb gyerekeseknél már nem jellemző a szülői tanulássegítés, így a karantén sem okozott nagy változást.

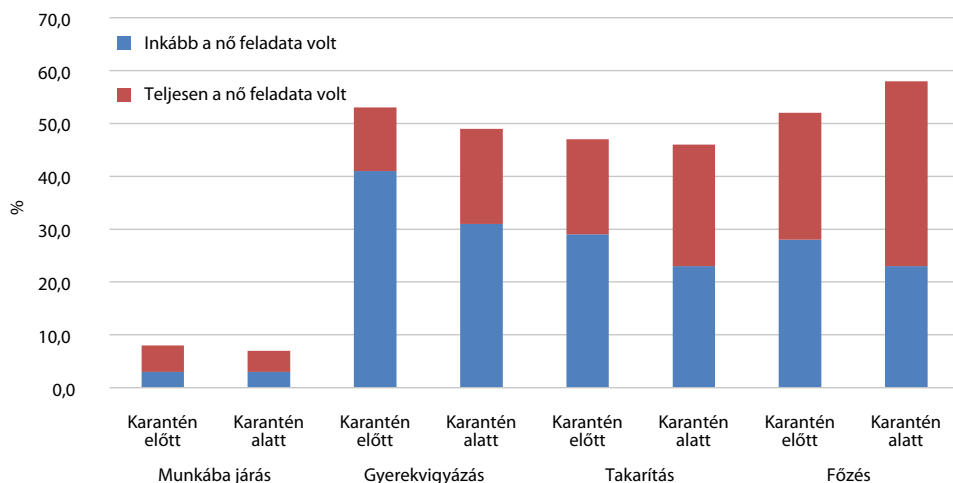
6. ábra: Férfiak terhelésváltozása a kisgyerek nélküli családokban

Forrás: a szerzők szerkesztése

A nők terhelése

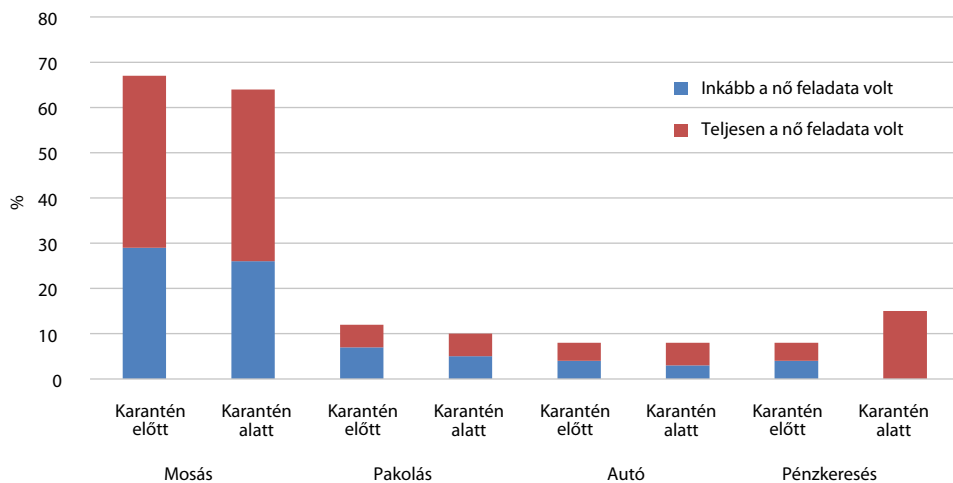
Mint a bevezetőben is említettük, a gyermekkel való foglalkozás már a karantén előtt is alapvetően a nőkre hárult. 50%-kal több nő látta úgy, hogy ez teljesen rá testálódott, ám ez a korábbiakhoz képest csak annyiban változott, hogy míg a karantén előtt a nők 10%-a érezte, hogy ez csak rá hárul, addig a karantén alatt ez az érték megkétszereződött. Sőt, egy kutatás szerint, amely számba vette a karantén alatt megjelenő új tevékenységeket, a „tanulás a gyerekekkel” kategória kizárólag a nőknél fordul elő.¹⁷

¹⁷ SZABÓ-TÓTH 2021.

7. ábra: 14 éves vagy annál fiatalabb gyermekeket nevelő nők

Forrás: a szerzők szerkesztése

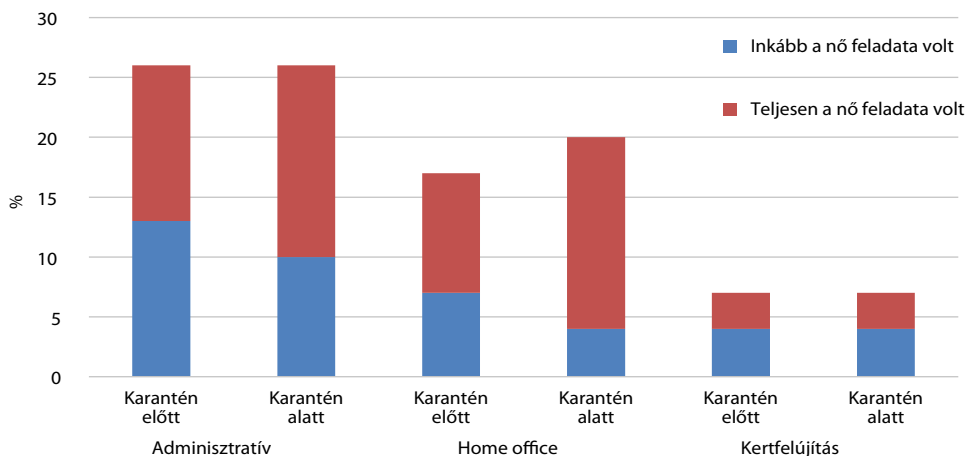

8. ábra: 14 éves vagy annál fiatalabb gyermekeket nevelő nők

Forrás: a szerzők szerkesztése

Az adatok azt mutatják, hogy a „hagyományos” női munkák terén, mint a gyerekefelügyelet, takarítás, főzés, mosás, a nők felelőssége növekedett. Inkább a férfi feladatának tűnt a pakolás, az autóval kapcsolatos teendők, a kertgondozás, az adminisztratív ügyek és a pénzkereset. Utóbbi területén azonban, a karantén hatására, mintegy 5%-ról 15%-ra nőtt azon háztartások aránya, ahol ez teljesen a nő feladatává vált. A home office is elsősorban a férfiakra volt jellemző, de a nők részvétele e téren is mintegy 16%-ról 20%-ra

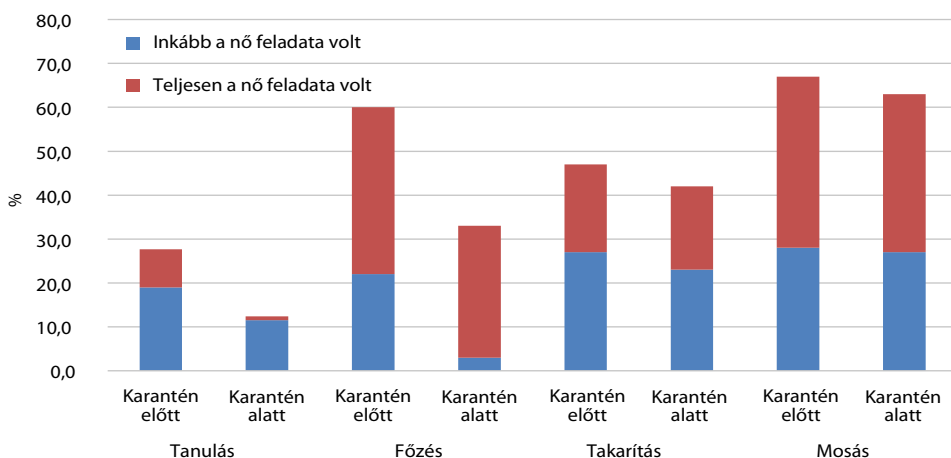
növekedett, és ezen belül 10%-ról 15%-ra nőtt azon válaszolók aránya, akik szerint ez teljesen a nő feladata volt a családban.

9. ábra: 14 éves vagy annál fiatalabb gyermekeket nevelő nők

Forrás: a szerzők szerkesztése

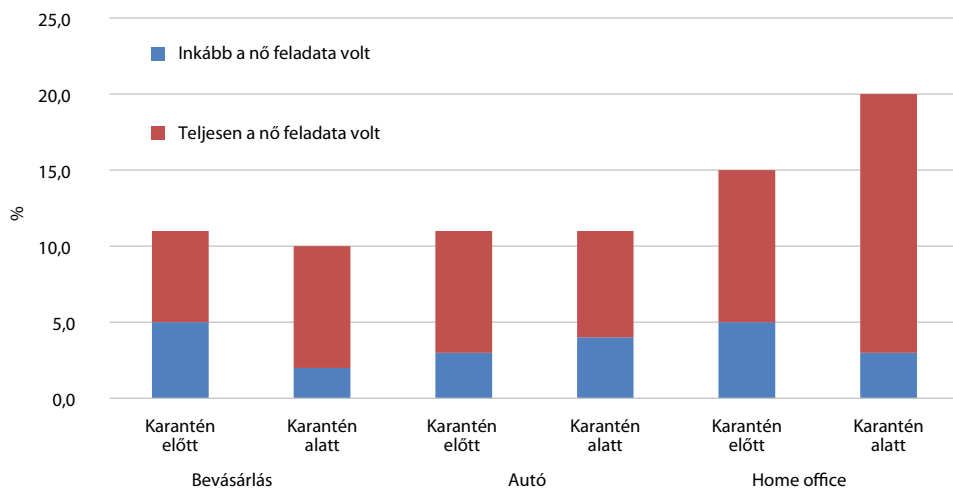
220 olyan válaszoló volt, akinek kisgyermek nem, ellenben egy vagy több 15 év fölötti gyermeke is volt. Valamilyen oknál fogva a főzési tevékenység a karantén hatására a felére csökkent. Mivel a férfiak főzési hajlandóságai nem nőttek, vagy az ételrendelés vagy a nagyobb gyerek vette át ezt a feladatot.

10. ábra: 14 évnél idősebb gyerekes családokban a nők terhelése

Forrás: a szerzők szerkesztése

A nők bevásárlási feladatai összességében nem növekedtek (10%), de míg a karantén előtt ez 5% esetében volt kizárólagosan a nő feladata, addig a karantén alatt mintegy 8%-uknál vált kizárólagosan a nő feladatává a válaszadók szerint. Fontos megjegyezni, hogy ennél és a feltüntetett más adatoknál is, a válaszadók 80-90%-a azt mondta, hogy ezeket a feladatokat korábban is megosztották egymás közt, és csak kisebb százalékban vált ez a női családtag kizárólagos feladatává. Feladatcsökkenést a 14 évnél idősebb gyermeket nevelő családokban figyelhetünk meg a tanulás, főzés, takarítás és kismértékben a mosás, bevásárlás területén. Feltehető, hogy ezekben a családokban a férfi családtag mellett a nagyobb gyermek is besegített a teendőibe.

11. ábra: 14 éves vagy annál fiatalabb gyermekeket nevelő nők

Forrás: a szerzők szerkesztése

A kisgyermekes családokban a munkába járás, a pénzkeresés, az autó és a kerti munkák, ház körüli munkák, cipekedés kevés nőt terhel: 10% és az alatti arányokat találunk. Ezzel szemben a gyermekkel való foglalkozás, takarítás, főzés, mosás, tehát a hagyományos női feladatok, jelentős mértékben képezték kizárólagosan a nők feladatát. A feladatok között volt, ahol a férfiak is átvették azt, például a 14 évesnél fiatalabb gyermek felügyeletét 3%-kal több esetben látták el a férfiak is, azonban kismértékben több nő számára vált kizárólagos feladatává.

A szabad szavas válaszok egy része a munkamegosztással kapcsolatos konfliktusokat vilantja fel. Itt is többnyire a nők fejezték ki elégedetlenségüket:

„Szerinte ez magától értetődő, mert én vagyok az anyja. Szerintem meg lusta foglalkozni vele, mert nem tudja hogyan is kell. Ez meg így kényelmesebb.”

„Férfj a saját feladatait felnagyítja, más feladatait kicsinyíti igazságtalanul.”

Rájuk marad a háztartási munka, miközben ők is dolgoznak:

„A nő feladata a háztartás a férfi szerint.” „nincs elhatárolva a munka a szabadidőtől hétköznap, fél órák-órák jutnak nekem napközben a munkára, pedig 6 órás vagyok.”

„Én gyesen vagyok, ezért enyém a gyermekgondozás és a házimunka 95%-a. Bár még nem lehetek benne biztos, de az a határozott érzésem, hogy ez gyes után is így fog maradni. Ez elkésérít, főleg, hogy a gyes mellett is dolgozom itthonról (ügyvéd vagyok), igaz csak néhány órát hetente, de a családi kasszához így én is hozzájárulok. A férjem szerint ez teljesen rendben van így, azért vagyok otthon, hogy a gyerekeket és a házimunkát intézzem.”

„Ő úgy gondolja, hogy a home office azért van, hogy a főnökömtől kapjak fizetést a házimunkáért és a gyerek oktatásáért. [...] Alapvetően épp most kezd belerázódni mindenki. A tanítók már kevesebbel is beérik, a gyerek kevesebb veszekedéssel önállóbban tanul, én hanyagolom a háztartást, a főnököm szerencsére türelmes, a párom meg már nem szól, ha nincs minden nap főtt étel. Viszont jön a nyári szünet, [...] jön a következő kihívás, a »Hogy oldom meg a nyári szünetet?« című.”

Ugyan nem vonatkozott kérdés a kieső oktatás miatt megjelent vagy az oktatással kapcsolatos problémákra, a válaszadók mégis reflektáltak rá:

„Kisgyerek mellett csak akkor lehet napi 8 órát dolgozni, ha óvoda-iskola van.”

„[...] A gyereket oktatják, fejlesztik napközben az óvodában, közben a szülők tudnak dolgozni. Úgy, hogy a két gyerek unatkozik, veri egymást, üvölt, randalírozik, nem tudunk mindketten hatékonyan dolgozni otthonról.”

„A digitális oktatás nem azt kellene, hogy jelentse, hogy a tanár kiírja Facebookra az oldalszámot, feladatszámot. Nincs online óra. Én tanítom írni, olvasni, számolni. Én nem vagyok tanár, ebből fakad a feszültség családon belül, mivel a saját munkám sem halad, és a gyerek se úgy veszi tőlem az oktatást, mint a tanártól.”

A gyermeküket egyedül nevelők

A gyermekét egyedül nevelő, budapesti vagy agglomerációs lakosok 30%-a a karantén következtében sajnos elesett attól a segítségtől, amelyet a másik szülő korábban nyújtott a számukra. A vidéken élőknel ilyen visszaesés nem következett be. Feltételeztük, hogy ez a különbség a kisebb távolságoknak, esetleg a közösség erősebben érvényesülő megtartó erejének tulajdonítható. Az elvált vidékiek sem kerülnek messze egymástól, szemben az elvált budapestiekkel, és az elvált budapestieknel a közösség megtartó ereje is jobban elveszhetett. Közlebről megvizsgálva az adatokat, hipotézisünk beigazolódott: minél nagyobb volt a település, annál valószínűbb, hogy a külön élő szülőtárs segítsége elmaradt.

A nemeknél nem találtunk különbséget, egyaránt 10%-uk vallotta azt, hogy a karantén hatására hajdani élettársa, házastársa több segítséget nyújtott, 20% pedig azt, hogy kevesebbet. A többiek azt állították, hogy a karantén nem okozott változást.

A 14 éven aluli gyereket egyedül nevelők 30, az idősebb gyereket nevelők 60%-a mondta azt, hogy a karantén hatására jelentősen csökkent a szabadideje. Nagy településen pedig a gyerekeket egyedül nevelők közül kétszer annyian (60%) panaszkodtak szabadidő-csökkenésről, mint kistelepüléseken. A karantén az életmód tekintetében a nagytelepüléseken okozott nagyobb változást.

A felszabaduló idő kitöltésének problémája

A teljes minta eredménye ugyan nem vetíthető ki országosan a reprezentativitás hiánya miatt (a kérdőívre kapott válaszok nem minősülnek reprezentatívnak), mégis, mivel bontásban is kicsi eltéréseket tapasztaltunk, alighanem elmondhatjuk, hogy az ország felnőtt lakosságának a fele számára a karantén szabadidő-növekedéssel járt, amit értelmesen kellett kitölteni. A megkérdezetteknek csak 17%-a mondta azt, hogy kevesebb szabadideje lett, és alighanem a korábbiakban, amikor a terhelésekkel foglalkoztunk, ennél a rétegnél találkozhattunk igazi nehézségekkel.

Akiknél felszabadult idő, a probléma épp ebből, a partnerrel való összezártságból, a kapcsolatok családi szintre redukálódásából, vagy ellenkezőleg: az egyedüllétből¹⁸ származott. A felszabadult időt az emberek leginkább filmnézésre használták, amelyet – kutatási eredményeink alapján – követett az olvasás, a sportolás, majd a tanulás. A nagyvárosokban 10%-kal többen sportolnak, mint kistelepüléseken, és a nők is kismértékben, 5%-kal többen sportolnak a férfiaknál.

A felszabaduló idő eltöltésében a nők és a férfiak közti különbség a filmnézés tekintetében elhanyagolható, ellenben a kis- és nagytelepülés között jelentős: nagytelepülésen kétszer annyi válaszadó tölti filmnézéssel a szabadidejét, mint kistelepülésen.

Budapest és agglomerációja válaszadóinak 55%-a mondta azt, hogy több a szabadideje, a vidékieknek csak 45%-a. Ha további bontást végzünk, a gyermektelen nagyvárosi és agglomerációban lakók közül 10%-kal többen mondták azt, hogy a karantén hatására a szabadidejük növekedett, mint a gyermektelen, vidéki településeken élők. Ennek oka esetleg az agglomerációból való bejárás, az utazásra fordított idő felszabadulása lehet, vagy gondolhatunk arra, hogy a vidéki lokalitásban eleve több a ház körüli teendő, mint egy városi lakásban.

Viszont a családi állapot (házas, elvált, özvegy, kapcsolatban élő, szingli) semmilyen eltérést nem mutatott. Összességében a gyermektelenek 53%-a válaszolta, hogy növekedett a szabadideje. Az elváltaknak csak 10%-a vélte úgy, hogy kevesebb lett, az özvegyeknek viszont több mint 30%-a. Magyarázatot a gyermektelen elváltak és özvegyek

¹⁸ ALBERT 2020.

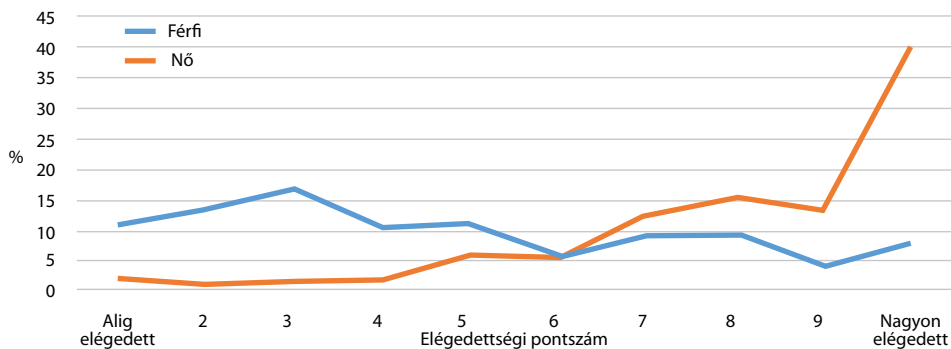
szabadidő-terhelési különbségeire nem tudunk mondani. Lehetséges, hogy pusztán a mintavétel-reprezentativitás hiánya okozza. Leginkább a barátaikkal együtt élő fiatalok szabadidő-percepciója változott, ők 60%-ban érezték úgy, hogy a karantén növelte a szabadidejüket. A párkapcsolatban élőknel ez a szám alacsonyabb. A gyermektelen nők inkább érezték így, mint a férfiak. Végezetül pedig, minél magasabb volt valakinek az iskolai végzettsége (érettségi, diploma, PhD), annál kevésbé érezte azt, hogy nőtt volna a szabadideje. Vélhetően egyszerűen könnyebben elfoglalták magukat, és kevesebb kitöltetlen idejük maradt. Lehetséges, hogy „szabadidő” alatt jelen kontextusban elsősorban azokra a tevékenységekre fordított időnek a felszabadulását kellene értenünk, amelyektől a karantén megfosztotta a válaszadókat. Másfelől, akik kisgyermekes családban élnek, ahol azt láttuk, hogy a munkaterhek objektív értelemben is megnövekedtek, ott a rekreáció mellett a személyes szükségletekre (alvás, sport, tisztálkodás) is kevesebb idő juthatott.

A kölcsönös megítélés percepciója

Mind a nagyobb fokú változatos munkavégzés és időgazdálkodás, mind pedig a nemek egymás közti szereposztásának gyakorlata felvetette azt a kérdést, hogy mindezt mennyire tartották a karantén alatt igazságosnak. A nők nagyobb háztartásimunka-terhelése kapcsán feltételezhetjük, hogy találunk statisztikailag is kimutatható elégedetlenséget. Valóban. A férfiak inkább elégedettek a nőkkel és a nők között több az elégedetlenség a férfiak helytállásával kapcsolatban. Ezt az eredményt a kérdőív szabadszavas válaszai is alátámasztották, ahol bőven több női visszajelzést kaptunk, és e visszajelzések többsége kimerültségről, túlterheltségről és csalódottságról szólt. Innen is beemelünk egy tipikus idézetet:

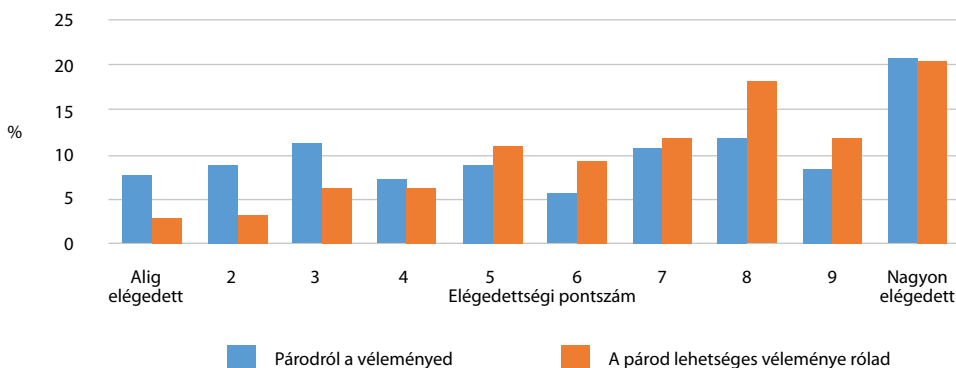
„Gyakorlatilag nem marad időm élni. Napi 8-9 órát dolgozom, mindkét gyerekkel tanulni kell 2-4 órát (a kicsi elsős, a nagy halmozottan sérült, egyikük se tud egyedül tanulni), plusz négyen vagyunk itthon, és ezzel sokkal több lett a takarítani, pakolni való. Sokszor érzem azt, hogy ez embertelen. A férjem élete szinte semmit nem változott (azon kívül, hogy itthonról dolgozik), reggel eltűnik az életünkből, késő délután újra megjelenik, a kettő között confcallozik, telefonál vagy anyagokat készít. Mindenesetre ne zavarjuk.”

Meglepőnek találtuk azonban azt az eredményt, hogy aki elégedett volt a párja járványidőszakban nyújtott háztartási teljesítményével, az úgy gondolta, hogy a párja is elégedett vele. Ez tehát valószínűleg elsősorban a jó kapcsolatról, és nem is annyira a háztartásról szól.

12. ábra: A másik háztartási munkateljesítményével való elégedettség

Forrás: a szerzők szerkesztése

13. ábra: A háztartási munkával való elégedettség

Forrás: a szerzők szerkesztése

A munkamegosztás igazságosságára, azzal való elégedettségre vonatkozóan különösen a nyitott kérdések révén kaptunk értékes válaszokat. Számos válaszadó fejezte ki azt a sérelmét, hogy neki több lett az otthoni feladata a home office mellett, és a férj nem veszi ki jobban a részét az otthoni feladatokból.

„Mindketten dolgoztunk, de én otthonról (home office). Következésképpen rám hárulnak a gyerekek iskolai feladataival kapcsolatos teendők.” „Egy kicsi gyereket nem lehet felügyelet nélkül hagyni, ebbe nem fér bele hogy mindkét szülő dolgozzon.”

„Túl sok minden hárul a feleségre, de a férj a sok munka miatt ebben nem tud kellően segíteni.”

„[...] gyakorlatilag az összes gyerekes anyukaismerősnek az a tapasztalata, hogy a férj/partner egyszerűen nem érti, mi mindent foglal magába az életközösség rutinszerű fenntartása a heti legalább 40 óra munka mellett. Az ismerősök elejtett megjegyzései alapján

az én férjem jobban kiveszi a részét az átlagnál a gyerekek ellátásából (átlag = 0%), de mindig a könnyebb utat választja (kezükbe adja a tabletet...).”

A nyitott kérdésekből az is kiderült, hogy némely válaszadó visszásnak találta a kérdőív irányultságát, amely elsősorban a konfliktusok feltárását célozta, és erre irányuló kérdéseket tett fel. Számos válaszadónk kifejezte, hogy az aszimmetrikus munkamegosztás nem jelent feltétlenül igazságtalanságot. Habár az apa kevesebbet foglalkozott a gyerekekkel, mint korábban, többen úgy vélték, hogy ez indokolt volt annak érdekében, hogy biztosítsák a férfi – mint fő kereső – számára a nyugalmat és akár az otthoni, akár az otthonon kívüli munkavégzés lehetőségét. („Apa annyi időt tolt a gyerekekkel amennyit a munkája engedi. Nincs ebben konfliktus.”) A válaszadók dinamikája arra enged következtetni, hogy a nők jelentős része elfogadja az aszimmetrikus munkamegosztást, amelyben a férfi a fő kereső, és a nő cserébe felelősséget vállal a házimunkáért és a gyereknevelésért. Feltehető, hogy a harmonikus párkapcsolat növeli az elfogadást, megértést is (erre az ilyen típusú válaszokból következtettünk: „a párom segít, amennyit tud”). Egyúttal ez az attitűd következtetni enged azokra a strukturális egyenlőtlenségekre, amelyek a fő kereső szerepére a férfit jelölik ki, és kevés mozgásteret engednek a szabad szerepválasztásban. Az, hogy a nők jelentős része ezt a helyzetet elfogadja és támogatja, egybecseng korábbi kutatásokkal.¹⁹

A családon belüli belső feszültségek

A válaszadók fele nem hallott olyanról, hogy a karantén ideje alatt növekednének a családon belüli feszültségek, harmaduk szerint viszont kis mértékben ugyan, de növekedett a verbális agresszió (más családokban).

A szabadszavas válaszok segítenek a legjobban megérteni a kialakult helyzetet. Ezek egy része arról tanúskodik, hogy a párok esetében gyakoriak a belső feszültségek, ennek oka pedig jellemzően a bezártság, a megnövekedett terhelés és annak igazságtalan elosztása.

„Pont szerencsétlenül jött ki az élet nekünk, mert épp március 2-án álltam munkába újabb 2 év kihagyás után. Addig a férjem (jó) keresetéből éltünk. Most egyszerre kellett helytállnom az új munkahelyemen és elkezdni itthon tanítani a gyerekeket, miközben a férjem nem módosított árnyalatnyit sem a megszokott életén – neki az volt a normális, hogy a gyerekekkel kapcsolatban mindent én intézek. Ebben a karantén helyzetben ez sok vitát eredményezett.”

„A férjem viseli nehezebben a bezártságot és azt, hogy itthon minden a kisbaba igényeihez igazodik a nap 24 órájában. Amíg rendszeresen járt dolgozni, ez nem volt neki nagy változás.”

¹⁹ SZABÓ–KOVÁCS 2017.

„A bezártság miatti frusztráció, párosulva az esetleg kívülről (pl. vásárláskor) behozott vírushordozás lehetőségével, plusz a személyes (magán-)szféra hiányával a nő, de főként a gyerek fokozott mennyiségű, napi (néha gyakoribb) kiborulásait eredményezi (ez utóbbit a nő sokszor nem tudja elviselni és kezelni). Ezért a férfi a komolyabb napi mennyiségű munka mellett, után foglalkozik ugyanannyit a gyerekekkel, ez nagyságrendekkel kevesebb (és rosszabb minőségű) pihenést jelent, ami csak tovább rontja a helyzetet. Nyilván behatároltak mindenki lehetőségei erre, de nagyon egyenlőtlen az eloszlás.”

Sokan panaszkodnak a rossz hangulatra, kiabálásra is:

„Állandóan kiabálok, veszekszem. Borzasztó a hangulat.”

Könnyebb volt az élet ott, ahol megbeszélték a problémákat és megpróbálták közös nevezőre jutni:

„neha a zaj szintje magas de megbeszeltük hogy a csendes szoba az éppen dolgozó szülőre és a gyerekeknek is van tanulás és játszós órarendje”

„Mindent megbeszélünk egymással, ha éppen valami probléma csíra adódik, és igyekszünk azonnal változtatni rajta.”

„Ha okoz mondjuk jövő iránti aggodalmat, azt ki szoktuk egymással beszélni. Jó sok év önismereti munka van a párommal (és mostmár a gyerekekkel is) mögöttünk. Ez most rengeteget segít!!!”

„semmit, többször bujunk össze, többet beszélgetünk.”

Habár kifejezett kérdés nem vonatkozott rá, a válaszadók mégis rendre megemlítették a gyerekek belső problémáit, az ő feszültségeiket, a velük kapcsolatos aggodalmakat:

„Az idősebb gyerekünk (13 éves lány) nehezen viseli, hogy folyamatosan itthon van, de ez családi szinten azért nem okoz különösebb feszültséget.”

„A fiam SNI-s, nyugós, sokat sírós, és az hogy csak velünk van és nincs egy perc nyugta se az idegrendszerünknek, nagyon nehéz.”

„Elsősorban az online oktatás miatt vannak viták. Az elsős gyerek teljesen önállóan tanulni még nem tud. Nehezen fogadja el, hogy nem szünet van.”

„A gyerekeknek jó lenne a kis társaikkal találkozni az oviból.:(”

KONKLÚZIÓ

Kérdőíves kutatásunk alátámasztotta azt a hipotézisünket, hogy az egyébként is nagyobb részt a felnőtt női családtagra háruló házimunkaterhek a karantén alatt még inkább megnövekedtek. Jelentős különbséget láttunk azonban a 14 év alatti gyermeket és a 14 év feletti

gyermeket nevelő családok között (a gyermeket nem nevelőket eleve nem is hasonlítottuk a gyermekes családokhoz). A nagyobb gyermeket (is) nevelő családokban egyes házimunkaterhek csökkenést mutattak, ami jelentheti a férfiak vagy a nagyobb gyermek bevonódását. Viszonylag jellemző volt azonban az a tendencia mind a számokban, mind pedig a szabad szavas válaszokban, hogy a férfi felnőtt családtag a gyermekekkel való foglalatosságot a minimumra redukálja. Ez az attitűd a női felnőtt családtag helyenként megértő, helyenként (és inkább ebből találtunk többet) csalódott és/vagy kritikus attitűdjével párosult. A szabad szavas válaszokból az derült ki, hogy a szülők közötti jó kommunikáció („mindent megbeszélünk”) enyhítette, illetve megoldotta a családon belüli munkamegosztás miatti konfliktusokat.

A vidék–város összehasonlításban is találtunk különbséget: a karantén a városiak számára hozott több változást. A változások mértékét tehát a külső körülmények erősen meghatározzák, ám ugyanilyen mértékben találtuk meghatározónak a karantént megelőző időszak érzelmi intelligenciáját. Az alkalmazkodás a rendkívüli helyzetre sokkal gördülékenyebben ment ott, ahol a családi kapcsolatrendszer eleve harmonikusabb volt. A karantén mindenki életvitelét visszakényszerítette egy szűkebb, a granovetteri értelemben vett erősebb kötések hálózatába.²⁰

Egy friss szociálpszichológiai kutatásból kiderül,²¹ hogy mind a versengés, mind az együttműködés erősödését egyformán érzékelné a karantén hatására az emberek. Úgy gondolták, mindkettő növekedett. A kérdések nem a családokra vonatkoztak, de ha átfordítjuk e két alapvető emberi vonást a családok helyzetére, a háztartási feladatokra, az új időgazdálkodásra, akkor hasonlóképp azt mondhatjuk, hogy a versengésből származó konfliktusok, illetve a családban megjelenő új konfliktusokból származó versengések volt, ahol át tudtak fordulni együttműködésbe, így bizonyos kapcsolatokat a járványügyi zárlat jobbá, másokat rosszabbá tett. Mi a pozitív oldalon értelmezzük azokat a válaszokat is, ahol állítólag nem változott lényegesen semmi. Úgy véltük, a nyitott válaszok többsége is ezt hangsúlyozta – ezeknél a kapcsolatoknál eleve jól működött a napi rutin.

Egyik kutatási hipotézisünk az volt, hogy a rendkívüli helyzet felszínre hozott rejtett egyenlőtlenségeket. Így azt, hogy a szociális, és a közoktatási-köznevelési hálózat a gyermeknevelés terhét a nőkről veszi át, és a hálózat szünetelésével e teher a nőkre hull vissza. Tehát feltételezésünk szerint a hazai közgondolkodás nem változott a tekintetben, hogy a gyermekek és a háztartás ellátása a nő feladata. A női munkavállalás emiatt bizonytalanabb, amit az is alátámaszt, hogy világszerte több nő veszítette el az állását a pandémia alatt.²² Ugyanakkor a családon belüli krízist enyhíthette, ha a szociális makrokörnyezet nem változott olyan mértékben, például elérhetőek maradtak a gyerekefelügyelet, szociális családsegítő, pszichológiai segítő hálózat szolgáltatásai, mint például Finnországban.²³

²⁰ GRANOVETTER 1983.

²¹ FÜLÖP 2020.

²² Ipsos 2020.

²³ SALIN et al. 2020.

A kutatásunk igazolta a hipotézist, hogy amint a gyermekek intézményen kívül maradásával a gyermekek gondozása a családokra hárult, ez a családon belül szignifikánsan nagyobb mértékben terhelte az édesanyákat, mint az édesapákat. Ennek fényében a következő kérdés az lehet: miként tudná a családvédelmi közigazgatási rendszer jobban segíteni a családokat – és ezáltal az édesanyákat – egy hasonló krízishelyzet esetén? A közigazgatás számára tehát a kutatás általános tanulsága az lehet, hogy a nők általános helyzetét a gyermekellátó rendszer erősítésével és más szociálpolitikai intézkedésekkel lehetne javítani. Ezek között kiemelt helyet foglalhat el a részmunkaidő lehetőségének ösztönzése, hogy a nők számára könnyebb legyen a munka és a magánélet összeegyeztetése. Emellett szintén lényeges pozitív változást hozhat a dolgozó édesapák számára annak lehetővé tétele, hogy több időt szenteljenek a gyermekeiknek. Ennek egyik – a fiatalok körében mind népszerűbbé váló formája – a gyes apai igénybevétele.

Az édesapák aktívabb részvétele a gyermeknevelésben és a háztartásban a gyermekek nevelésében megmutatkozó kedvező eredményekkel kecsegtet. A nemzetközi minták azt mutatják, hogy az egyenletesebb szerepvállalás a gyermekvállalási kedvre is kedvező hatást gyakorol.

A Covid-19-világjárvány fokozatos elmúltával további kutatási kérdés lehet, hogy a nők feladata maradt-e mindaz a többletterhelés, amely a pandémia idején rájuk testálódott? Lehetnek családok, ahol hosszú távon sikerült jobb gyakorlatokat kialakítani, egyes családokban pedig visszarendeződhet minden az eredeti állapotba. Lehetséges, hogy az első hullámot követő további lezárások során a családok is felkészültebben vették az akadályokat – erre a kérdésre további kutatások adhatnak választ.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. ALBERT Fruzsina (2020): In KOVÁCS Éva – TAKÁCS Judit (szerk.): Látjuk-e, mi jön? A koronavírus-járvány hatása a magyar társadalomra és társadalomkutatásra. *socio.hu*, 10(2), 100–102. Online: <https://socio.hu/index.php/so/article/view/808> http://real.mtak.hu/111254/1/36_korona_hozzaszolasok.pdf
2. BEDE Márton (2017): A magyaroknál szinte senki nem ragaszkodik jobban a hagyományos nemi szerepekhez. *444*, 2017. november 23. Online: <https://444.hu/2017/11/23/a-magyaroknal-szinte-senki-nem-ragaszkodik-jobban-a-hagyomanyos-nemi-szerepekhez>
3. BIROLI, Pietro et al. (2020): Family Life in Lockdown. *IZA Discussion Paper*, No. 13398. Online: <https://doi.org/10.2139/ssrn.3636627>
4. Európai Bizottság (2020): *Az egyenlőségközpontú Unió: a 2020–2025 közötti időszakra szóló nemi esélyegyenlőségi stratégia*. Brüsszel, 2020. március 5. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0152&from=EN>
5. Fülöp Márta (2020): Versengés vagy/és együttműködés – Amikor a versengés nem szétveri, hanem megerősíti a kohéziót. *Parola*, 2–3. Online: <https://bit.ly/3InSYlq>
6. GRANOVETTER, Mark (1983): The Strength of Weak Ties. *A Network Theory Revisited. Sociological Theory*, 1(1983), 201–231. Online: <https://doi.org/10.2307/202051>
7. HABERMAS, Jürgen (1999): *A társadalmi nyilvánosság szerkezetváltozása*. Budapest: Osiris.
8. Ipsos (2021): *A turizmus és rendezvényszervezés fellelmezhet a járvány után*. Online: <https://bit.ly/3IqbkIU>
9. KOVÁCS Éva – TAKÁCS Judit szerk. (2020): Látjuk-e, mi jön? A koronavírus-járvány hatása a magyar társadalomra és társadalomkutatásra. *socio.hu*, (2). Online: <https://socio.hu/index.php/so/article/view/808>; http://real.mtak.hu/111254/1/36_korona_hozzaszolasok.pdf
10. LEWIS, Helen (2020): The Coronavirus Is a Disaster for Feminism. Pandemics Affect Men and Women Differently. *The Atlantic*, 2020. március 19. Online: <https://bit.ly/3Z8XFFK>
11. MIHÁLYI Helga (2020): A járvány hatása az emberekre – gyenge és erős kötések szerepe a járvány elviselésében. In SZABÓ-TÓTH Kinga – SZEPESY Péter (szerk.): *Láttelel a járványhelyzetről. Szellem és tudomány*, (2), 47–87. Online: https://atti.uni-miskolc.hu/docs/SzellemesTudomany2020_2.pdf
12. MINELLO, Alessandra (2020): The Pandemic and the Female Academic. *Nature*, 2020. április 17. Online: www.nature.com/articles/d41586-020-01135-9
13. MIKLÓS Ilona (2021): Hullámvölgyben covid idején: egyéni és társas értékek ereje a második lezárás után. *Acta Periodica*, 22, 79–97. Online: <https://doi.org/10.47273/AP.2021.22.79-97>
14. SALIN, Milla et al. (2020): Family Coping Strategies During Finland's COVID-19 Lockdown. *Sustainability*, 12(21). Online: <https://doi.org/10.3390/su12219133>
15. SÍKLAKI István (2006): *Vélemények mélyén*. Budapest: Kossuth.

16. SPIRO, Melford E. (1986): Cultural Relativism and the Future of Anthropology. *Cultural Anthropology*, 1(3), 259–268. Online: <https://doi.org/10.1525/can.1986.1.3.02a00010>
17. SZABÓ Mónika – KOVÁCS Mónika (2017): A feminizmus szociálpszichológiája: attitűdök, identitás és cselekvés. In Kovács Mónika (szerk.): *Társadalmi nemek. Elméleti megközelítések és kutatási eredmények*. Budapest: ELTE Eötvös, 171–186.
18. SZABÓ-TÓTH Kinga (2021): A társadalom lelki egészsége és a Covid-19 járvány. *Szellem és Tudomány*, (2), 5–23. Online: https://atti.uni-miskolc.hu/docs/SzellemesTudomany2021_2.pdf
19. *Karantén Zóna* (2022). Rend. Zsótér Dániel. Budapest: HBO.

Herendy Csilla egyetemi docens, tudományos munkatárs, senior UX-kutató, tréner. Online kommunikáció, kommunikáció és usability témájú tárgyakat oktat, UX- (User Experience, felhasználói élmény) területen kutat.

Zsolt Péter a Nemzeti Közszolgálati Egyetem docense, a Társadalmi Kommunikáció Tanszék oktatója, szociológus. Targyai szociológián kívül szociálpszichológia, kommunikáció és etika vonatkozásúak. Részt vett az integritástréning foratókönyveinek elkészítésében, vezető tréner. Oktatott újságíróknak médiászociológiát, kutatásvezető a Méltányosság Politikaelemző Központnál.

Bayer Judit kutatási témája a közösségi média szabályozási kérdései, valamint a mesterségesintelligencia-alkalmazások szabályozási kérdései.